

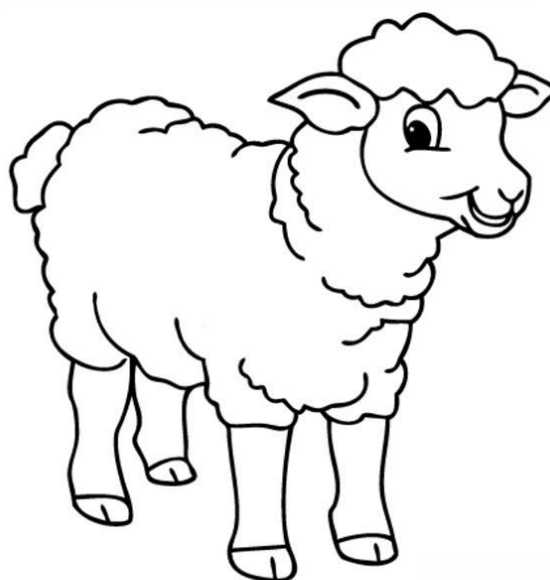
**УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПОЉОПРИВРЕДНИ ФАКУЛТЕТ
ДЕПАРТМАН ЗА СТОЧАРСТВО**

ЦЕНТАР ЗА ОДГАЈИВАЊЕ ДОМАЋИХ ЖИВОТИЊА

**Главна одгајивачка организација за сточарство
у АП Војводини**

**УПУТСТВО ЗА ВОЂЕЊЕ МАТИЧНЕ
ЕВИДЕНЦИЈЕ И СПРОВОЂЕЊЕ
ГЛАВНИХ ОДГАЈИВАЧКИХ ПРОГРАМА
У ОВЧАРСТВУ
ЗА ПЕРИОД: 2025-2029**

НОВИ САД, 2025.

Садржај:

1.МАТИЧНА ПОПУЛАЦИЈА ОВАЦА У АП ВОЈВОДИНИ	1
2.ПРАВНИ ОСНОВ ЗА ДОНОШЕЊЕ И СПРОВОЂЕЊЕ ОДГАЈИВАЧКОГ ПРОГРАМА	1
3.СУБЈЕКТИ И ОРГАНИЗАЦИЈЕ У СПРОВОЂЕЊУ ОДГАЈИВАЧКОГ ПРОГРАМА	2
3.1. Одгајивачи.....	2
3.2. Основне одгајивачке организације.....	3
3.2.1. Основни одгајивачки програм.....	4
3.2.2. Послови основне одгајивачке организације.....	4
3.3. Регионалне одгајивачке организације.....	5
3.3.1. Послови регионалне одгајивачке организације.....	5
3.4. Главне одгајивачке организације.....	6
3.4.1. Послови главне одгајивачке организације.....	6
3.5. Организације са посебним овлашћењима.....	6
4.ОДГАЈИВАЧКИ ЦИЉЕВИ	8
5.ОДГАЈИВАЧКЕ МЕТОДЕ	9
6.МЕРЕ ЗА ПОСТИЗАЊЕ ЦИЉЕВА ИЗ ОДГАЈИВАЧКОГ ПРОГРАМА	9
6.1. Селекцијске мере – селекцијски програм.....	10
6.2. Методе селекције.....	11
6.3. Мере генетског унапређења овчарске производње.....	11
6.4. Значај селекције за развој овчарства Војводине.....	11
7.КОНТРОЛА ПРОДУКТИВНОСТИ ОВАЦА	11
7.1. Одређивање плодности оваца.....	12
7.2. Одређивање масе јагњади на рођењу и залучењу.....	12
7.3. Одређивање настрига вуне.....	12
7.4. Одређивање масе одраслих грла.....	13
7.5. Контрола млечности оваца АТ методом.....	13
7.5.1. Израчунавање лактације.....	14
7.5.2. Мерни уређаји за мерење количине млека.....	15
7.5.3. Лабораторијске анализе млека.....	15
7.5.4. Суперконтрола код контроле млечности АТ.....	15
7.6. Обележавање оваца.....	16
7.7. Документа која воде Основне одгајивачке организације.....	17
7.7.1. Вођење регистра и обележавање.....	18
7.7.2. Списак спарених грла.....	19
7.7.3. Књига припуста овна.....	19
7.7.4. Позајмица овна.....	19
7.7.5. Записник са селекцијске смотре.....	20
7.7.6. Списак излучених грла.....	21
7.8. Извештајна документација.....	21
7.9. Увођење овнова у приплод и њихово искоришћавање.....	22
7.9.1. Одабир квалитетних приплодних овнова.....	22

7.9.2. Одабир овнова за приплод у случају лиценцирања грла.....	23
7.10. Природан припуст.....	24
8.ГЛАВНА МАТИЧНА ЕВИДЕНЦИЈА	25
8.1. Услови за добијање педигреа.....	31
8.2. Услови за добијање Уверења о пореклу.....	32
8.3. Документација која се доставља приликом подношења захтева за оверу Извода из ГМЕ.....	33
8.4. Поступак и рокови за предају документације Главној одгајивачкој организацији	33
8.5. Издавање докумената.....	34
8.6. Чување документације.....	34
Прилог 1. Календар достављања документације ГОО.....	35

1. МАТИЧНА ПОПУЛАЦИЈА ОВАЦА У АП ВОЈВОДИНИ

Матичну популацију чине овце и овнови одређених раса које су обухваћене организованим селекцијским радом и код којих се врши контрола продуктивности, а у циљу побољшања генетске основе битних производних својстава (меса и млека). Матичну популацију чине мушке и женске приплодне животиње надпросечног квалитета. Као квалитетне приплодне животиње признаваће се само оне животиње које су генетски надпросечне и потичу из стада чији су власници вољни да предузму све потребне мере ради одржавања и побољшавања њиховог квалитета. Тек након регистрације стада (газдинства, фарме) као одгајивача квалитетне приплодне стоке, животиње се могу уписивати у главну матичну књигу. Свако ново признато газдинство/фарма одгајивача квалитетне приплодне стоке добија свој број. Одабрана приплодна грла из матичне популације са надпросечном одгајивачком вредности су темељ генетског побољшања расе.

Сви субјекти у спровођењу одгајивачког програма су дужни да раде на основу Закона, Правилника и Главног одгајивачког програма.

2. ПРАВНИ ОСНОВ ЗА ДОНОШЕЊЕ И СПРОВОЂЕЊЕ ОДГАЈИВАЧКОГ ПРОГРАМА

Правни основ за доношење Главног одгајивачког програма дат је Законом о сточарству (*"Службени гласник РС" број 41/0 и 93/12*), Законом о изменама и допунама закона о сточарству (*"Службени гласник РС" број 14/16*) и подзаконским актима (Правилницима) који произилазе из овог Закона (у даљем тексту Закон). До писања овог одгајивачког програма објављено је више правилника, који су проистекли из Закона:

- Правилник о садржини и обрасцу захтева за упис у регистар одгајивачких организација и организација са посебним овлашћењима, као и садржини и начину вођења тог регистра (*"Службени гласник РС" број 41/2009*);

- **Правилник** о начину обележавања и регистрације оваца и коза, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације оваца и коза (*"Службени гласник РС", број 6/11*).

- Правилник о условима за увођење у приплод које морају да испуњавају приплодне домаће животиње и квалитетне приплодне домаће животиње (*"Службени гласник РС" број 94/2009*);

- Правилник о условима за испуњавање пуног и непотпуног порекла квалитетних приплодних домаћих животиња, условима за упис домаћих животиња у матичну евиденцију, односно регистар, као и о садржини и начину вођења матичне евиденције, односно регистра (*"Службени гласник РС" број 94/2009*);

- Правилник о условима у погледу објеката и опреме које морају испуњавати одгајивачке организације и организације са посебним овлашћењима, као и о условима у погледу стручног кадра које морају испуњавати организације са посебним овлашћењима (*"Службени гласник РС", бр. 103/09; 104/18 и 4/2019*);

- Правилник о условима које мора да испуњава овлашћени обележивач, као и програму стручног оспособљавања одгајивача за обележавање домаћих животиња („Службени гласник РС“ број 44/2014);

- Правилник о условима у погледу простора, опреме и стручног кадра за обављање вештачког осемењавања, садржини и начину вођења регистра извођача вештачког осемењавања, као и програму стручног оспособљавања одгајивача за обављање вештачког осемењавања („Службени гласник РС“ број 36/2014);

- Правилник о начину вођења евиденције и садржини потврде о вештачком осемењавању, односно природном парењу („Службени гласник РС“ број 36/2014);

Спровођење одгајивачког програма је, осим са Законом о сточарству, усаглашено и са следећим законима:

-Закон о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју (Службени гласник РС" бр.10/2013, 142/2014, 103/2015 и 101/2016);

-Закон о ветеринарству ("Службени гласник РС" број 91/2005, 30/2010 и 93/2012);

-Закон о добробити животиња ("Службени гласник РС" број 41/2009);

-Закон о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС“, бр. 41/2009, 10/2013 и 101/2016);

-Закон о генетички модификованим организмима („Службени гласник РС“, бр. 41/2009);

Уколико одредбе одгајивачког програма у неким тачкама не буду у сагласности са Правилницима објављеним након доношења програма, Главна одгајивачка организација ће накнадно извршити потребна усаглашавања.

3. СУБЈЕКТИ И ОРГАНИЗАЦИЈЕ У СПРОВОЂЕЊУ ОДГАЈИВАЧКОГ ПРОГРАМА

Субјекти у спровођењу одгајивачког програма су:

- Одгајивачи квалитетних приплодних и приплодних грла,
- Основне одгајивачке организације,
- Регионалне одгајивачке организације,
- Главне одгајивачке организације за централну Србију и Војводину,
- Организације са посебним овлашћењем и
- Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Сви субјекти у спровођењу одгајивачког програма су дужни да раде на основу Закона и главног одгајивачког програма.

3.1. Одгајивачи

На основу Закона сваки одгајивач има право да постане члан основне одгајивачке организације са територије АП Војводине, односно да учествује у

спровођењу одгајивачког програма, ако гаји приплодне домаће животиње на територији АП Војводине и ако је сагласан да учествује у реализацији одгајивачког програма, што потврђује потписивањем Уговора о примени главног одгајивачког програма у производњи приплодне и квалитетне приплодне стоке (тзв. трипаритетни уговор, у даљем тексту) са основном, и регионалном одгајивачком организацијом.

Потписивањем трипаритетних уговора одгајивачи стичу право да свако грло наведених раса оваца, које испуњава услове из Закона и одгајивачког програма, упишу у главну матичну књигу наведене расе, чиме постају одгајивачи квалитетних приплодних оваца и стичу право да им се изда одговарајући зоотехнички документ.

Приплодним животињама сматрају се здраве овце намењене за даљу репродукцију.

Квалитетним приплодним овцама сматрају се овце наведених раса у одгајивачком програму које су уписане у главну матичну евиденцију (*Herd Book и Reserve Book*) односно, испуњавају све прописане услове у погледу порекла, екстеријера, расних, производних и репродуктивних способности.

Одгајивачи квалитетних приплодних оваца се, на основу пријаве, уписују у евиденцију одгајивача коју води Главна одгајивачка организација.

3.2. Основне одгајивачке организације

Основне одгајивачке организације (ООО) су правна лица која:

- 1) су уписане у регистар привредних субјеката или одговарајући регистар у складу са прописима о удружењима;
- 2) имају решење министра надлежног за послове пољопривреде (у даљем тексту министар) о испуњености услова за обављење послова у сточарству;
- 3) имају потписане трипаритетне уговоре са најмање једним одгајивачем квалитетних приплодних оваца;
- 4) имају потписане уговоре са лабораторијом за испитивање квалитета сировог млека, која је акредитована од стране АТС (Акредитационо тело Србије) и овлашћена од стране Министарства и ГОО за послове испитивања квалитета сировог млека, у сврху спровођења главног одгајивачког програма за млечне расе оваца;
- 5) имају основни одгајивачки програм за одговарајући петогодишњи период оверен од стране главне одгајивачке организације;
- 6) су уписане у регистар на основу правилника о садржини и обрасцу захтева за упис у Регистар одгајивачких организација и организација са посебним овлашћењима, као и садржини и начину вођења тог регистра („Службени гласник РС“ број 41/2009).

Основна одгајивачка организација дужна је да преда пријаву одгајивача квалитетних приплодних оваца у писаној форми року од 14 дана од дана потписивања тројног уговора, а у електронској форми (пдф формат путем е-маил-а) у року од 7 дана. Пријава се предаје на обрасцу за пријаву, у штампаној форми, потписана и оверена од стране одгајивача и Основне одгајивачке организације. У случају да одгајивач престане да спроводи мере селекције, Основна одгајивачка организација у обавези је да у року од 14 дана у писаној форми, пријави Главној одгајивачкој организацији да одгајивач прелази у неактиван статус, а у року од 7 дана у електронској форми (пдф формат путем е-маил-а). Регионална одгајивачка организација приликом смотре ставља произвођача у неактиван статус.

За успешно спровођење селекције и унапређење овчарства важан предуслов је уредно, ажурно и тачно вођење матичног књиговодства. Матична евиденција треба да

пружи веродостојне и тачне податке о пореклу, екстеријеру, продуктивности и плодности одређеног грла, који учествују у одређивању његовог квалитета. Основне одгајивачке организације воде основну матичну евиденцију и податке из ње прослеђују, путем извештајне документације, Регионалној и Главној одгајивачкој организацији.

Основна матична евиденција се води у писаној и електронској форми. Извештајна документација од стране ООО се води у електронској и папирној форми и архивира и предаје ГОО у електронској и папирној. ООО је дужна да ГОО достави електронску форму основне матичне евиденције уз оверену изјаву о предатој електронској документацији од стране ООО и РОО.

3.2.1. Основни одгајивачки програм

Основна одгајивачка организација доноси Основни одгајивачки програм који мора бити у складу са Главним одгајивачким програмом.

Усклађеност Основног одгајивачког програма са Главним одгајивачким програмом утврђује Главна одгајивачка организација, на основу критеријума наведених у упутству о писању ООП који је истакнут на сајту ГОО.

3.2.2. Послови основне одгајивачке организације

Основна одгајивачка организација дужна је да изради и спроводи Основни одгајивачки програм који мора бити у складу са Главним одгајивачким програмом.

Основна одгајивачка организација извршава послове предвиђене Законом и овим програмом и то:

- врши обележавање оваца,
- учествује у одабиру квалитетних приплодних грла на селекцијским смотрама минимум једном годишње,
- учествује у предлогу излучења из запата грла која својим здравственим, производним, репродуктивним и другим особинама не задовољавају критеријуме за квалитетна приплодна грла,
- припрема документацију за оцену оваца,
- води основну матичну евиденцију на обрасцима које је прописала главна одгајивачка организација и податке доставља Регионалној и Главној одгајивачкој организацији,
- врши контролу производних способности квалитетних приплодних грла оваца над најмањим бројем грла који омогућава правилно извођење одгајивачког програма,
- врши узорковање млека или контролу узоркивача (одгајивача),
- у складу са планом контроле млечности доноси узорке у Основну одгајивачку организацију, одакле их шаље на анализу у акредитовану и од стране Главне одгајивачке организације овлашћену лабораторију за спровођење главног одгајивачког програма,
- дужна је да одгајивача извештава о резултатима контроле производних способности тј. спроведених селекцијских мера и процене одгајивачке вредности приплодних грла,
- формира извештајну документацију (у електронској и/или штампаној форми) коју архивира и доставља Регионалној и Главној одгајивачкој организацији,

- припрема документацију потребну одгајивачима у циљу остваривања права по основу уредби и правилника који се односе на квалитетну приплодну стоку,
- ради и друге послове предвиђене Главним одгајивачким програмом.

3.3. Регионалне одгајивачке организације

Регионалне одгајивачке организације (РОО) су правна лица која:

- 1) су уписана у регистар привредних субјеката или одговарајући регистар прописан законом;
- 2) имају решење министра надлежног за послове пољопривреде о испуњености услова за обављање послова у сточарству;
- 3) имају потписане трипаритетне уговоре са најмање једном основном одгајивачком организацијом и једним одгајивачем квалитетних приплодних оваца.
- 4) су уписане у регистар на основу Правилника о садржини и обрасцу захтева за упис у регистар одгајивачких организација и организација са посебним овлашћењима, као и садржини и начину вођења тог регистра („Службени гласник РС“ број 41/2009).

3.3.1. Послови регионалне одгајивачке организације

Регионална одгајивачка организација спроводи Главни одгајивачки програм на територији за коју има сагласност (овлашћење) Главне одгајивачке организације за спровођење Главног одгајивачког програма. Регионална одгајивачка организација извршава послове предвиђене Законом и овим програмом и то:

- врши оцену и одабир квалитетних приплодних грла за увођење у приплод на селекцијским смотрама минимум једном годишње, даје предлог излучења из запата грлима која својим здравственим, производним, репродуктивним и другим особинама не задовољавају критеријуме за квалитетна приплодна грла,
- врши оцењивање и разврставање у класе квалитетне приплодне стоке у складу са важећим правилницима и Главним одгајивачким програмом,
- обавља супер контроле код контроле млечности АТ методом,
- учествује у одабиру и праћењу производних способности и резултата код потенцијалних овновских мајки,
- контролише да ли Основне одгајивачке организације редовно достављају одгајивачима резултате обављених селекцијских мера,
- на захтев одгајивача, даје препоруке одгајивачима приплодних и квалитетних приплодних оваца у смислу избора приплодњака и младих грла за будући приплод,
- обрађује податке из основне матичне евиденције добијене од Основне одгајивачке организације и доставља их Главној одгајивачкој организацији,
- контролише и верификује извештајну документацију коју формирају и достављају Основне одгајивачке организације,

- контролише документацију потребну одгајивачима у циљу остваривања права по основу важећих закона, уредби и правилника који се односе на квалитетну приплодну стоку,
- ради и друге послове предвиђене Главним одгајивачким програмом.

3.4. Главне одгајивачке организације

Главне одгајивачке организације (ГОО) су правна лица која:

- 1) су уписана у регистар привредних субјеката или одговарајући регистар прописан законом;
- 2) имају решење министра надлежног за послове пољопривреде о испуњености услова за обављање послова у сточарству;
- 3) имају главни одгајивачки програм прихваћен од стране Министарства;
- 4) су уписане у регистар на основу Правилника о садржини и обрасцу захтева за упис у регистар одгајивачких организација и организација са посебним овлашћењима, као и садржини и начину вођења тог регистра („Службени гласник РС“ број 41/2009).

3.4.1. Послови главне одгајивачке организације

Главна одгајивачка организација израђује и спроводи Главни одгајивачки програм у овчарству АП Војводине и извршава послове предвиђене Законом и овим програмом, и то:

- води главну матичну евиденцију у овчарству на територији АП Војводине,
- издаје педигреа и потврде о упису у главну матичну евиденцију и друге Зоотехничке документе за овце,
- издаје дозволе и лиценце за употребу приплодњака у природном припусту,
- води евиденцију одгајивача квалитетних приплодних оваца, одгајивачких организација и организација са посебним овлашћењима које спроводе Главни одгајивачки програм,
- израђује стручна упутства за спровођење Главног одгајивачког програма и контролише примену прописаних метода и поступака,
- контролише рад на спровођењу одгајивачког програма Основних и Регионалних одгајивачких организација и Организација са посебним овлашћењима које спроводе Главни одгајивачки програм кроз координације рада одгајивача, Основних и Регионалних одгајивачких организација, као и Организација са посебним овлашћењима које спроводе Главни одгајивачки програм.

3.5. Организације са посебним овлашћењима

Организације са посебним овлашћењима спроводе послове предвиђене Главним одгајивачким програмом, по добијању сагласности од Главне одгајивачке организације. У организације са посебним овлашћењима спадају:

1) **Центар за репродукцију животиња и вештачко осемењавање.** У центру за репродукцију животиња и вештачко осемењавање (ВО) гаји се потребан број приплодњака за добијање и промет семена ради спровођења Главног одгајивачког програма.

У центру се може држати приплодњак који има педигре, који је уписан у главну матичну евиденцију, има сагласност за коришћење и дистрибуцију семена издату од стране ГОО и дозволу за коришћење приплодњака издату од стране Министарства. Ради спровођења главног одгајивачког програма, Центар за репродукцију животиња и вештачко осемењавање дужан је да:

а. користи позитивно тестирана квалитетна приплодна грла или квалитетне приплодне домаће животиње које су у поступку тестирања,

б. води евиденцију о приплодњацима, о производњи и складиштењу семена, о стављању у промет семена, као и да доставља годишњи извештај Министарству,

ц. прати и анализира рад извођача вештачког осемењавања на основу података о резултатима вештачког осемењавања добијених од њега.

Уколико дође до продаје овна из ВО центра, Основна одгајивачка организација купца у обавези је да поднесе захтев за педигре за грло које долази из ВО центра. Регионална одгајивачка организација мора класирати и оценити грло у тој години на селекцијској смотри.

2) **Тестна станица.** Тестна станица обавља контролу производних способности домаћих животиња у складу са Главним одгајивачким програмом, на начин којим се обезбеђује међународна мерљивост добијених резултата.

У тестној станици обавља се перформанс тестирање младих овнова након њиховог одабира и откупа од одгајивача. У њој се младим овновима пружају одговарајући-једнаки услови смештаја, исхране и неге, што је од значаја за упоредивост касније добијених резултата мерења. У току теста периодично се мери телесна маса и развијеност овнова. На основу резултата теста доноси се одлука о додатним тестирањима или о излучењу овнова.

3) **Лабораторија за испитивање квалитета сировог млека.** Лабораторија за испитивање квалитета сировог млека представља организацију акредитовану од стране АТС (Акредитационо тело Србије), која је овлашћена од стране Министарства за послове испитивања квалитета сировог млека и од стране ГОО за спровођење Главних одгајивачких програма. Акредитованост лабораторије омогућава већу тачност и упоредивост добијених резултата контроле млечности, што уз примену одгајивачко-селекцијских мера обезбеђује бољи генетски напредак популације. Поред тога, педигреи који садрже поуздане резултате о продуктивности су међународно признати што омогућава извоз домаћих грла.

Одгајивачи и стручне службе обавештавају се о резултатима контроле (најкасније 15 дана након урађене месечне контроле, а по потреби и раније) што пружа могућност за благовремено реаговање, нпр. у случају неадекватне исхране.

4) **Лабораторија за испитивање квалитета меса.** Лабораторија за испитивање квалитета меса представља лабораторију акредитовану од стране АТС и

овлашћену од стране ГОО за испитивање квалитета меса ради спровођења одгајивачког програма.

5) **Лабораторија за молекуларно-генетичке тестове.** Лабораторија за молекуларно-генетичке тестове представља организацију акредитовану од стране АТС и овлашћену од стране ГОО за обављање молекуларно-генетских тестова ради спровођења одгајивачког програма.

6) **Организација за сакупљање, добијање и пресађивање ембриона.** Организација за сакупљање, добијање и пресађивање ембриона обавља послове сабирања, добијања и пресађивања ембриона ради спровођења одгајивачког програма.

4. ОДГАЈИВАЧКИ ЦИЉЕВИ

Постављањем одгајивачких циљева развија се пожељан генетски потенцијал животиња. У одређивању одгајивачког циља узети су у обзир наследност особина, економска важност особине, могућност њиховог тачног мерења. При генетском унапређењу оваца највећа пажња се обраћа на основне (темељне) производне особине у односу на производни тип ком животиња припада. Посматра се производња меса, млека, репродуктивне особине, затим спољашњи изглед животиње, количина и квалитет вуне.

Одгајивачки циљеви за основне производне особине по расама дати су у наредној табели.

Табела 3. Одгајивачки циљеви раса гајених у АП Војводини које су обухваћене одгајивачким програмом

Раса	Пол	Висина гребена (цм)	Маса (кг)	Плодност (%)	Млечност (кг)	Тежина јањад		Вуна	
						Старост дана	Маса (кг)	Настриг (кг)	Финоћа (μ)
бергамо	♀	62 – 70	55 – 60	150	70 – 90	-	-	2,0 – 2,5	30 - 38
	♂	70 - 75	70 – 80					2,5 – 3,5	
виртемберг	♀	70	70 – 80	120 - 150	-	90	30 - 35	4,0 – 4,5	24 - 30
	♂	80	100 - 120					6,5 – 8,0	
сафолк	♀	-	80 - 100	140 - 180	-	135	45 - 50	3,0 – 3,5	26 - 30
	♂	-	100 - 140					5,0	
тексел	♀	68 - 72	70 - 80	150 - 180	-	90	30 - 35	5,0 – 6,0	37
	♂	75 - 82	110 - 130					8,0 – 11,0	
шароле	♀								
	♂								
немачки меснати мерино	♀	65 - 70	70 - 80	130 - 150	80 - 85	120	35 - 40	3,5 – 5,0	23 - 27
	♂	70 - 75	120 - 140		-			5,0 – 7,0	
британска млечна овца	♀								
	♂								
романовска	♀	60 - 63	50 - 60	200 - 250	150-200	120	20 - 25	1,5 - 1,8	60 - 90
	♂	65 - 68	65 - 80					1,8 – 2,0	

влашићка праменка	♀	63 - 68	60-70	120 - 130	130 - 140	90	20 - 25	2,0 – 2,1	43 - 45
	♂	70 - 75	70-90		-			2,5 – 2,7	
ил де франс	♀	-	60 - 65	140 – 180		90	30 - 35	4,0 – 4,5	23 - 27
	♂	-	120 – 130					7,0 – 8,0	

У фази испитивања производних својстава у амбијенталним условима АП Војводине од интереса су за унапређење овчарства

Основна одгајивачка организација је дужна да пре увођења женских грла у приплод изврши мерење телесне масе, прегледа грла и да сагласност за увођење грла у приплод на основу стандарда расе. Неопходно је та иста грла измерити по завршетку пораста са навршене три године старости.

Квалитетна приплодна мушка грла морају да потичу од мајки које имају пуно порекло (на основу важећег правилника) и минималну плодност:

- виртемберг 145%
- ил де франс 155%
- сафолк 155%
- бергамо 135%
- товне расе (тексел, шароле, немачки меснати мерино) 155%
- британска млечна овца 175%
- лакон 130%
- романовска 210%.

5. ОДГАЈИВАЧКЕ МЕТОДЕ

Одгајивачка метода обухвата систем примењених метода парења изабраних грла, са становишта припадности раси (или врсти) и степена сродства између њих, односно представља контролисану репродукцију селекционисаних индивидуа. Избор система гајења треба да буде примарно одређен величином и квалитетом стада, финансијским могућностима и вештином одгајивача и, изнад свега, циљем који се жели постићи.

Анализе величине популације у нашој земљи и услова тржишта показују да за постизање одгајивачких циљева, одгајивање оваца треба да се врши у чистој раси ван сродства.

За комерцијално укрштање у циљу производње јагњећег меса, могу се користити овнови товних раса и плоткиње плодних или комбинованих раса. Потомци таквог парења нису предвиђени за репродукцију и не могу бити уписани у матичну књигу оваца.

Уколико одгајивачи економском анализом производње на сопственом газдинству установе да имају интерес да са гајења једне од горе наведених раса пређу на другу, могу то учинити на тај начин што ће Основна одгајивачка организација направити Основни одгајивачки програм за газдинство.

Уколико одгајивачи одлуче да са гајења једне расе оваца пређу на другу, након четири генерације претапања ће се сматрати да је раса претопљена, Основни одгајивачки програм ће бити усклађен са Главним одгајивачким програмом (96,86% доминантне расе).

6. МЕРЕ ЗА ПОСТИЗАЊЕ ЦИЉЕВА ИЗ ОДГАЈИВАЧКОГ ПРОГРАМА

Основне мере за постизање циљева из одгајивачког програма су:

- Гајење и производња приплодних и квалитетних приплодних оваца;
- Производња квалитетне хране и оптимизација менаџмента;
- Примена биотехнологија и савремених информационих технологија;
- Селекцијске мере – селекцијски програм;
- Вођење матичне евиденције;
- Едукација фармера/одгајивача.

Гајење и производња приплодних и квалитетних приплодних раса оваца, као и производња квалитетне хране, морају бити у складу са Законом о сточарству као и са осталим законима који су везани за сточарску производњу. Дозвољени су начини гајења који испуњавају етолошке и еколошке нормативе. Животиње треба држати тако да су задовољене њихове биолошке потребе, да нису ометане њихове телесне функције и понашање, тј. испољавање природних облика понашања, да није превазиђена њихова способност прилагођавања и да се са њима поступа у сагласности са прописима који уређују заштиту права и добробит животиња. Животиње треба да буду слободне од болести, повреда и бола, што се обезбеђује оптимизацијом менаџмента и одговарајућом здравственом заштитом (укључујући превентивне и профилактичке мере).

Исхрана, нега и држање су примарни, када одговарају физиолошким, етолошким и другим потребама. Животиње треба да буду ослобођене од глади и жеђи, дакле, редовно снабдеване довољним количинама квалитетне хране и воде, у складу са потребама. Такође, животиње треба да буду на одговарајући начин смештене, водећи рачуна о њиховој удобности и комфору. Присилно храњење домаћих животиња дозвољено је у функцији преживљавања или из здравствених разлога. Забрањено је давање хормоналних препарата да би се подстицао раст и/или производња млека. Одгајивач је дужан да обезбеди посебну негу и лечење за болесне, повређене и изнемогле домаће животиње, у складу са прописима којима се уређује здравствена заштита и добробит животиња.

Превоз и клање домаћих животиња мора се обављати, у складу са прописима којима се уређује здравствена заштита и добробит животиња.

Одгајивач при гајењу мора да је оспособљен за гајење и поступање са домаћим животињама и да има основна знања о гајењу и поступању са домаћим животињама, исхрани, квалитету производа животињског порекла и поступању са стајским ђубривом. Одгајивач може сам да изводи само оне зоотехничке поступке, који су неопходни за здравствену заштиту домаћих животиња и успешно гајење (прву помоћ, обраду и негу папака, контролу продуктивности, обележавање домаћих животиња у складу са прописима, дезинфекцију и дезинсекцију сточарских објеката са дозвољеним средствима, негу коже и вуне итд.).

6.1. Селекцијске мере – селекцијски програм

Селекцијским програмом се утврђује:

- начин испитивања производних, функционалних и особина телесне развијености, у складу са препорукама,
- оцењивање и одабирање приплодних грла, као и разврставање у класе,
- план коришћења приплодних грла ради остваривања одгајивачких циљева,
- методе за процену одгајивачке вредности и рангирање приплодних оваца.

Селекцијски програм укључује следеће категорије оваца: јагњад, шиљежад, двизад, овце и овнове, овце у контроли производности, овновске мајке, мушку шиљежад у перформанс тесту, младе овнове, тестиране овнове, елитне овнове (домаће и стране).

Основа одгајивачког рада је правилан избор животиња које ће бити родитељи будућих генерација потомака. Одгајивачки рад је одређен са Главним одгајивачким програмом и има смер кретања по четири основна селекцијска правца.

6.2. Методе селекције

Избор грла (селекција) може да се врши на бази неколико врста података, који су, у мањој или већој мери, гаранција да она поседују пожељне гене за одређене особине. Процена да поседују ове гене може бити заснована на информацијама из педигреа, о индивидуалним способностима, сродницима и потомцима.

6.3. Мере генетског унапређења овчарске производње

У мере генетског унапређења производње у овчарству спадају:

- регистрација квалитетних приплодних грла,
- контрола производних особина квалитетних приплодних грла,
- оцењивање и одабирање квалитетних приплодних грла.

6.4. Значај селекције за развој овчарства Војводине

Селекција мора да буде основна мера коју, пре свих осталих треба систематски спроводити. Сматра се да ће примена селекцијског рада у овчарству знатно омогућити повећање производње и правилно усмеравање гајења оваца и откривање непознатих законитости значајних за даљи рад на унапређењу ове производње.

Генерално гледано највећи број оваца у Војводини узгаја се ради производње меса, пре свега јагњетине, док се у малом броју стада, овце музу а млеко се прерађује првенствено у сир или се продаје малобројним млекарама које врше откуп овчијег млека. Вуна данас готово да нема никакву економску вредност, чак често постаје и еколошки проблем.

Сходно овоме посебну пажњу треба посветити селекцији на плодности односно производњу меса. Обзиром на ниску наследност ($h^2 = 0,1$), селекција на плодност је дуготрајнија, али потребна. При селекцији треба имати у виду плодност мајке.

Да би селекција била успешна контрола производних способности мора бити тачна и прецизна. На основу резултата контроле производних својстава Главна одгајивачка организација врши процену приплодне вредности оваца, а нарочито је битна процена приплодне вредности овнова.

7. КОНТРОЛА ПРОДУКТИВНОСТИ ОВАЦА

Немогуће је очекивати одређени селекцијски напредак без потпуног увида у генетске могућности матичне популације, било да се ради о производњи млека, меса

или вуне. Из ових разлога је неопходно у приплодним и квалитетним приплодним стадима вршити контролу продуктивности. Подаци о контроли продуктивности се уносе у матичну евиденцију.

Треба напоменути да у контролу продуктивности једне селекцијске службе улазе сва она грла која су у текућој сточарској години (која траје од 01.октобра једне године до 30.септембра наредне године) била под њеном контролом минимум 6 месеци.

Контрола продуктивности оваца се константно прати током периода искоришћавања оваца праћењем одређених производних показатеља. Производни показатељи који се прате су следећи:

- плодност грла (по ојагњеној овци),
- маса јагњади на рођењу,
- маса јагњади на залучењу,
- настриг вуне,
- маса одраслих грла,
- контрола млечности код грла која се музу:
- трајање лактације (у данима),
- утврђивање количине намуженог млека (у килограмима),
- утврђивање количине и процента млечне масти,
- утврђивање количине и процента протеина,

Уколико се код оваца прати контрола млечности, свака овца у контроли мора имати свој производни лист контроле муже. Од параметара млечности прати се количина млека у килограмима, дужина лактације, количина протеина и масти у килограмима, као и проценат протеина и масти.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.

7.1. Одређивање плодности оваца

Плодност оваца се одређује по ојагњеној овци. Ово значи да се број рођене јагњади подели са бројем ојагњених оваца. Плодност се изражава у процентима. Уколико је вршена синхронизација еструса оваца употребом хормона обавезно се наводи број оваца који је био подвргнут хормонском третману и број оваца који се ојагњио. Подаци плодности добијени од грла код којих је вршен хормонски третман ради стимулације и синхронизације еструса са генетског унапређења овчарства нису прихватљиви јер не пружају реалну слику о генетским могућностима самих грла. Свако јагњење се уписује у матични лист грла и регистар јагњења.

Плодност грла се одређује на тај начин што се сва уписана грла у регистар јагњења једне плоткиње поделе са бројем јагњења те исте животиње.

Пример: Ако је једно грло ојагњило 8 јагњади у пет јагњења плодност овог грла је 1,6 или 160%.

7.2. Одређивање масе јагњади на рођењу и залучењу

Маса јагњади на рођењу се утврђује мерењем тежине сваког рођеног јагњета непосредно после рођења. Маса јагњади се изражава у килограмима (кг). Подаци се уписују у регистар подмлатка.

Маса јагњади на залучењу се утврђује мерењем тежине сваког јагњета приликом залучења. Маса јагњади се изражава у килограмима (кг). Подаци се уписују у регистар подмлатка.

7.3. Одређивање настрига вуне

Одређивање настрига вуне се врши мерењем тежине сировог руна за сваку првојагњенку и овна након њихове стриже. Уколико се врше две стриже годишње обавезно се наводе подаци за сваку стрижу и укупан настриг на обе стриже за свако грло за ту годину. За остала грла се укупан настриг вуне подели бројем стрижених оваца и у дневник стриже уписује просечан настриг по грлу уз напомену да ли неко грло има изражен проблем са квалитетом руна.

Уколико у периоду примене овог одгајивачког програма цена вуне у нашој земљи буде плаћана на основу квалитета, у упутству за спровођење одгајивачког програма ће бити детаљно описане битне особине квалитета и начин на који ће бити праћене.

7.4. Одређивање масе одраслих грла

Масу грла је неопходно тачно измерити два пута током живота. Први пут масу грла је неопходно измерити пре пуштања грла у приплод, пре навршених годину дана, а други пут са завршетком пораста грла односно са навршене три године. Изражава се у килограмима (кг). Масу осталих грла је неопходно проценити пантљиком и на основу овог податка извршити процену исте. Маса одраслих грла се мери једанпут годишње, и препоручује се да се то обави приликом стриже.

7.5. Контрола млечности оваца АТ методом

Контрола млечности оваца подразумева прикупљање података о произведеној количини млека оваца, које су предмет одгајивачко-селекцијског рада. Подаци о производњи млека заједно са подацима о пореклу, су основа за израчунавање одгајивачке вредности грла која се музу. На темељу тога се спроводе одговарајуће селекцијске мере које су у сагласности са прихваћеним одгајивачким програмом.

Резултати контроле млечности, такође, омогућавају одгајивачима побољшавање технолошког процеса у стаду. Према правилима Међународног комитета за контролу производње ICAR, за спровођење контроле млечности, референтном се сматра А₄ метода која подразумева мерење количине млека код свих мужа у контролном дану у периоду од просечно 4 недеље. Такође, контрола млечности може се обављати по методи АТ₄ код које се мерење количине млека врши само током јутарње или само током вечерње муже у контролном дану (алтернативна метода), али се њиховом употребом остварени резултати морају математички кориговати на референтну методу.

Узимајући у обзир економске и организационо-техничке могућности у нашој земљи, овим одгајивачким програмом је предвиђено коришћење АТ₄ методе за контролу

млечности. Контролу врши овлашћена особа (контролор), код свих животиња у стаду. Контрола се врши наизменично, једног месеца ујутро, а наредног месеца увече. Изузетно, контрола може бити два пута узастопно увече или ујутро, али не више од једном годишње. Дозвољени размак између две узастопне контроле је од 28 до 34 дана. Током године у стаду мора бити урађено најмање 6 контрола. Прва контрола мора да се обави најкасније између 10 и 40 дана од почетка лактације.

Да би лактација била прихваћена код грла која су засушена раније (ако се ово деси јасно мора бити наведен разлог ранијег засушења грла), мора бити спроведено најмање 3 контроле, а трајање лактације не сме бити краће од 100 дана.

Контролу спроводимо тако да намужену количину млека измеримо предвиђеним мерним инструментима, а затим од укупне количине млека узмемо репрезентативни узорак (мин. 30 ml.) за лабораторијске анализе. Одмах по узимању узорка, исти обележавамо са идентификационим бројем животиње.

На дан контроле, мужа мора да се обави у исто време као у дане када се контрола не спроводи. Дневни извештај о производњи млека мора да садржи количину намуженог млека у килограмима, проценат млечне масти и проценат беланчевина. Ако неки од података недостаје или чак сви, извештај се сматра неважећим.

Изоштајање дневног извештаја је дозвољено само у изузетним случајевима и то: једном у току лактације због годишњег одмора контролора и тада размак између две контроле не сме бити дужи од 70 дана; када је податак изван дозвољених граница; болести, повреде, еструса; непогоде; ако недостаје резултат анализе млека, контролор је у обавези да упише разлоге изостајања извештаја.

Контролор је у обавези да, на основу упозорења одгајивача, евидентира болесне, повређене, лечене и животиње у еструсу, као и животиње које су биле на изложби. У наведеним случајевима контрола се сматра као недостајућа ако је код животиње за 50% мање намуженог млека у односу на количину из претходне контроле или када је количина млека за 60% мања у односу на очекивану вредност.

Изузетно, ако постоје ветеринарска ограничења која се односе на читаво подручје, интервал између две контроле може трајати до 100 дана. У случају да у дневној контроли недостаје податак о садржају масти и протеина млека, тада се недостајућа вредност надокнађује тако што се узима просек из предходне и следеће контроле. Ако податак за количину млека недостаје после прве контроле, онда се прихвата вредност из спроведене друге контроле. Ова корекција не мора бити спроведена у производном листу грла, већ ју је могуће спровести приликом обрачунавања лактације. После обрачунавања лактација мора бити наведено на основу којих важећих контрола је лактација израчуната. Основна одгајивачка организација је дужна да достави одгајивачу резултате контроле млечности најкасније до наредне месечне контроле.

7.5.1. Израчунавање лактације

Период лактације је ограничен са почетком и завршетком лактације.

Лактација почиње први дан после партуса животиње. При превременом прекиду бременитости и познатом датуму оплодње, нова лактација започиње, ако је животиња изнела више од половине нормалне бременитости. Нормалном бременитости се сматра она која траје 145 - 155 дана.

Лактација се завршава даном засушења животиње; ако се животиња не засуши са последњим даном пред почетак нове лактације; ако датум засушења није познат, (онда се за дан засушења узима 15. дан након последње контроле). Основна одгајивачка

организација је у обавези да по извршеној обради података, достави одгајивачу резултате контроле производних способности грла.

Закључена лактација представља резултат спроведених контрола млечности и израчунава уз помоћ Флеисцхманн-ове формуле.

Формула за израчунавање количине млека:

$$\text{КМИ} = \text{И}_0 \times \text{КМ}_1 + \text{И}_1 \times (\text{КМ}_1 + \text{КМ}_2) / 2 + \text{И}_2 \times (\text{КМ}_2 + \text{КМ}_3) / 2 + \text{И}_{n-1} \times (\text{КМ}_{n-1} + \text{КМ}_n) / 2 + \text{И}_n \times \text{КМ}_n$$

Приликом обраде добијених података, АТ методом контроле млечности, утврђена количина млека у једној мужи се множи са 2.

Формула за израчунавање произведене количине млечне масти:

$$\text{КММ} = \text{И}_0 \times \text{КММ}_1 + \text{И}_1 \times (\text{КММ}_1 + \text{КММ}_2) / 2 + \text{И}_2 \times (\text{КММ}_2 + \text{КММ}_3) / 2 + \text{И}_{n-1} \times (\text{КММ}_{n-1} + \text{КММ}_n) / 2 + \text{И}_n \times \text{КММ}_n$$

Формула за израчунавање процента млечне масти:

$$\% \text{ММ} = \text{КММ} / 2 \times 100$$

И_0 - интервал од почетка муже (од датума залучења уколико је јагњад сисала или од датума последњег јагњења уколико је јангњад посисала само колострум) до 1. контроле

$\text{КМ}_1, \text{КМ}_2, \dots, \text{КМ}_n$ - количина помуженог млека у милилитрима помужена у 24 сата на дан контроле

$\text{КММ}_1, \text{КММ}_2, \dots, \text{КММ}_n$ - количина млечне масти добијена множењем количине млека и процента млечне масти (добијена у најмање две децимале) на дан контроле

$\text{И}_1, \text{И}_2, \dots, \text{И}_n$ - интервали између две пратеће контроле млечности

И_n - интервал између последње контроле и завршетка периода муже (засушења)

Исту формулу користимо такође за израчунавање количине беланчевина.

7.5.2. Мерни уређаји за мерење количине млека

За контролу производности животиња морају се користити безопасни, чисти, тачни и исправни мерни уређаји. Код неисправности или сумње на нетачност, уређаји морају одмах да се повуку из даље употребе. Поправку мерних уређаја обавља овлашћени сервисни центар који по позиву долази на фарму или се уређај доставља сервисеру у сервисном центру. Овлашћени сервисни центар је у обавези да после извршеног еталонирања уређаја, на видно место налепи етикету са годином и месецом сервисирања.

Сви мерни уређаји се морају најмање једном годишње тестирати на тачност мерења и нормално функционисање, а по потреби када постоји сумња у тачност мерења. Ако се у измузишту за мерење користе мензуре, тада је дозвољено еталонирање једном у две године.

Власник мерних уређаја је одговоран за њихово еталонирање и води бригу о уграђеним уређајима. Власник је у обавези да води евиденцију о броју и врсти мерних уређаја који су у његовом власништву, а који се користе за контролу производности са датумом последњег прегледа.

Мерне уређаје у власништву одгајивача који се користе за контролу производности, третирамо исто као и оне, који су у власништву овлашћене организације за извођење контроле. Мерни уређаји који нису исправни и еталонирани, не смеју се користити за званичну контролу производности. Са мерним уређајима се рукује у складу са упутствима произвођача.

7.5.3. Лабораторијске анализе млека

За сва грла код којих се врши контрола млечности лабораторијске анализе млека се врше у централној лабораторији. За узорке намењене спровођењу Главног одгајивачког програма, лабораторијским анализама је потребно утврдити следеће податке: садржај (проценат млечне масти), садржај (проценат протеина), а уз то може да се дода и проценат безмасне суве материје и проценат лактозе.

7.5.4. Суперконтрола код контроле млечности АТ

Метода по којој се изводи суперконтрола је у складу са референтном ICAR методом. Суперконтролу изводи особа из Регионалне одгајивачке организације коју је овластила Главна одгајивачка организација. Спровођење суперконтроле се обавља према утврђеном месечном плану рада. Контролор и одгајивач не добијају унапред обавештење о датуму спровођења суперконтроле. Обим суперконтроле и критеријуми за избор фарме на клојој ће се спровести суперконтрола, се одређује на почетку године. Суперконтрола се спроводи након редовне АТ контроле.

У току спровођења контроле, овлашћена особа попуњава предвиђени образац протокола на коме се евидентира: датум и сат контроле и време претходне муже, врста контроле (АТ) и подаци о количини добијеног млека на мужи. Остале напомене, које се односе на грла у стаду није потребно бележити.

Контролу спроводимо на исти начин као по методи АТ. Узорак млека обележимо идентификационим бројем животиње. У дану када се суперконтрола спроводи, мужа мора да се обави у исто време као у данима када се контрола не спроводи. По обављеној суперконтроли, измерене вредности се упоређују са вредностима редовне контроле. Упоређују се подаци свих грла која су имала измерене вредности на редовној контроли и на суперконтроли, за податке који нису означени као недостајући.

За сва грла која су обухваћена у поступку суперконтроле и редовне контроле, упоређујемо узрачунате количине млека, проценат масти и беланчевина. Ако се разлика између контроле и суперконтроле налази изван дозвољених граница, онда се код коначног обрачуна лактације уважавају резултати добијени у суперконтроли.

Образац Плана суперконтроле садржи податке о РОО, списак ООО и оквирне датуме одржавања суперконтроле.

Обрасци Списка закључених лактација, Записника о спроведеној суперконтроли и План суперконтроле доступни су на сајту ГОО, Одгајивање оваца, Формулари.

7.6. Обележавање оваца

Обележавање приплодних оваца и квалитетних приплодних оваца се врши према Правилници о начину обележавања и регистрације оваца и коза, као и о службеној контроли идентификације, обележавања и регистрације оваца и коза” (*“Службени гласник РС”, 6/II*). Јагњад која потичу од приплодних и квалитетних приплодних оваца а која су намењана даљем приплоду се трајно обележавају тетовирањем најкасније **30** дана од дана рођења.

Јагњад старости до 30 дана која нису још трајно обележена, морају бити означена бројем на телу, ушном маркицом, ланчићем или наруквицом, односно на начин који их једнозначно повезује са бројем мајке.

Грла се обележавају јединственим идентификационим бројем пре навршавања шест месеци старости, односно независно од старости пре напуштања газдинства на коме су рођена.

Законска обавеза одгајивача оваца је да омогући обележавање својих грла. Обележавање се спроводи прво тетовирањем, а затим постављањем ушне маркице у оба уха. На предњем делу маркице одштампани су код државе, евиденциони број одгајивача и ИД број животиње, а на наличју и бар код. Законом је предвиђено да обележавање оваца ушним маркицама могу обављати поред ветеринарских служби и стручњаци из основних одгајивачких организација као и одгајивачи након стручне обуке у складу са Правилником о условима које мора да испуњава овлашћени обележивач, као и програму стручног оспособљавања одгајивача за обележавање домаћих животиња („Службени Гласник РС”, бр. 44/2014).

У случају губитка једне или обе ушне маркице, или ако оне више нису читљиве, одгајивач је дужан да то пријави овлашћеној организацији/обележивачу који треба дупликатом да замене ушне маркице или издаје потврду о преобележавању грла са новом ушном маркицом, као и датум када је преобележена са печатом и потписом овлашћеног обележивача. Основна одгајивачка организација је у обавези да достави потврду о преобележавању животиње Главној одгајивачкој организацији, најкасније 30 дана од момента извршене промене ИД броја.

7.7. Документа која воде Основне одгајивачке организације

Матичне књиге (документа) које воде Основне одгајивачке организације у овчарству чине:

- Матични лист за овцу
- Матични лист за овна
- Списак спарених грла са приплодњак
- Регистар јагњења
- Књига припуста за овна
- Производни лист овце (Контрола млечности)

Матичне књиге се воде у електронској форми уз могућност брзе штампе и заштићено од брисања или неког другог вида губљења информација.

Матични лист за овцу садржи: матични број (тетовир), број ушне маркице, број из ГМЕ уколико га поседује, датум рођења, број регистра подмлатка, масу на рођењу и залучењу, датум залучења, податке о пореклу, податке о одгајивачу и власнику, раси (ако је грло мелез обавезно уписати које су расе укрштане и у ком степену претапања се грло налази), датум излучења и разлог излучења (ако је грло излучено), оцени (класи), податке о телесним мерама: висини гребена (cm), дужини трупа (cm), ширини груди (cm), дубини и обиму груди (cm), обиму цеванице (cm), ширини карлице (cm) и маси грла (kg) приликом селекцијских смотри, приликом стриже оваца, уноси се датум стриже и количина добијене непране вуне у килограмима, на тај начин што се на кантару измери ошишано руно овце (за расе оваца које су главним одгајивачким програмом намењене искључиво производњи меса или млека, подаци о производњи вуне нису неопходни). Уколико се врши мужа оваца и контрола млечности у матични лист се уносе све закључене лактације које морају да садрже дужину лактације у данима, количину добијеног млека у килограмима и просечан проценат млечне масти и протеина.

Матични лист за овна садржи: матични број (тетовир), број ушне маркице, број из ГМЕ уколико га поседује, број регистра подмлатка, датум рођења, масу на рођењу и залучењу, датум залучења, податке о пореклу, податке о одгајивачу и власнику, раси, датум излучења и разлог излучења, оцени (класи), податке о телесним мерама: висини гребена (cm), дужини трупа (cm), ширини груди (cm), дубини и обиму груди (cm),

обиму цеванице (cm), ширини карлице (cm) , обим тестиса (cm) и маси грла (kg) . За сваку годину у којој се ован употребљавао у приплоду уноси се број припуштених оваца, број јалових, ојагњених и оваца које су побациле, број мушке и женске јагњаци и укупан број јагњаци, њихове просечне тежине на рођењу, као и њихова употреба, приликом прве три стриже овна (односно до завршетка пораста), уноси се датум стриже и количина добијене непране вуне у килограмима (за расе оваца које су главним одгајивачким програмом намењене искључиво производњи меса или млека подаци везани за производњу вуне нису неопходни). Сваки ован који се користи у приплоду мора имати решење за коришћење у приплоду издато од стране Главне одгајивачке организације, а на основу прегледа стручне комисије на редовној селекцијској смотри (почевши од 01.01.2015.)

У регистар јагњења се уносе: подаци о одгајивачу, тетовир и ИД број јагњета, пол, тип рођења, датум рођења, датум залучења, порекло (тетовир број оца, ХБ број и ИД број оца (од 01.01.2019.), тетовир број мајке, ХБ број и ИД број мајке), маса на рођењу и маса на залучењу, статус грла (мртво рођено-угинуло, живо рођено), напомена (приплод-тов).

Вођење регистра и обележавање: Одмах по рођењу свако јагње мора бити обележено са бројем који се повезује са тетовир бројем мајке. Тај број може бити ушна маркица, ланчић са плочицом, бојом исписан број на телу јагњета. Овај број се уноси у помоћну књигу јагњења коју води одгајивач, где се одмах уписује датум рођења, број привремене ушне маркице или неке друге привремене ознаке, тип рођења, пол јагњета, маса на рођењу и тетовир број мајке и тетовир број оца.

Јагњад која се остављају за приплод, најкасније у року од 30 дана морају бити тетовирана (по могућству број регистра подмлатка). Свако јагње из помоћне свеске јагњења Основна одгајивачка организација уноси у регистар подмлатка. Број регистра подмлатка мора се додељивати редом од најстаријег до најмлађег јагњета, што се у електронској форми лако постиже сортирањем јагњаци по датуму рођења. За сваку Основну одгајивачку организацију регистар подмлатка је јединствен за сваку расу, уз могућност филтрирања података и по одгајивачу и по Регионалној одгајивачкој организацији. Основна одгајивачка организација, до увођења јединственог софтвера за матичну евиденцију, регистар подмлатка мора имати у штампаној и електронској форми (од почетка примене овог одгајивачког програма, а до увођења јединственог софтвера). Све матичне књиге које се воде у електронској форми морају имати могућност брзог штампања и морају бити заштићени од брисања или неког другог вида губљења информација.

7.7.1. Вођење регистра и обележавање

Одмах по рођењу свако јагње мора бити обележено бројем који се повезује са тетовир бројем мајке. Тај број може бити ушна маркица, ланчић са плочицом, бојом исписан број на телу јагњета. Овај број се уноси у помоћну свеску јагњења коју води одгајивач, где се одмах уписује датум рођења, тип рођења, пол јагњета, маса на рођењу и тетовир број мајке и тетовир број оца. Јагњад која се остављају за приплод, најкасније у року од 30 дана од дана рођења морају бити тетовирана њиховим матичним бројем (по могућству број регистра подмлатка).

Свако јагње из помоћне свеске јагњења основна одгајивачка организација уноси у регистар подмлатка. Број регистра подмлатка мора се додељивати редом од најстаријег до најмлађег јагњета, што се у електронској форми лако постиже сортирањем јагњаци по датуму рођења. За сваку Основну одгајивачку организацију регистар подмлатка је

јединствен за сваку расу уз могућност филтрирања података и по одгајивачу и по Регионалној одгајивачкој организацији.

Основне одгајивачке организације су дужне да регистар подмлатка **четири пута годишње (квартално)** достављају главној одгајивачкој организацији у роковима датим у табели 1.

Табела 1. Рокови за достављање регистра јагњења

Период	Датум за достављање
01.10. - 31.12.	01.03.
01.01. – 31.03.	01.06.
01.04. – 30.06.	01.09.
01.07. – 30.09.	01.12.

Приликом предаје регистра подмлатка за претходни период, ООО доставља ГОО допуну претходно предатог регистра која ће се искључиво односити на ИД број грла, масу грла са 60 дана, до увођења јединственог софтвера за матичну евиденцију. Изјава која прати предату електронску документацију мора бити оверена и од стране Регионалне одгајивачке организације на чијој територији рада се грла налазе. Регистар подмлатка се доставља Главној одгајивачкој организацији за сваку расу посебно у електронској и штампаној форми.

7.7.2.Списак спарених грла

Представља посебан документ који сачињава Основна одгајивачка организација за сваког приплодњака који се налази код одгајивача са којим има склопљен тројни уговор. На овом документу су наведени подаци о приплодњаку. Овај списак се води посебно за сваког приплодњака и у њему се налазе подаци о датуму када је припуштен на групу оваца, тетовир бројеве, ИД бројеве и ХБ бројеве женских грла на које је припуштен као и датум када је из те групе издвојен. Овај списак се предаје квартално 4 пута годишње у електронском облику и потомство грла која се не налазе на овом списку неће остваривати право на упис у регистар.

7.7.3.Књига припуста овна

Као посебан документ у електронској форми, води се за сваког квалитетног приплодног овна који се користи за природно парење **или услужно мркање оваца код више одгајивача**. За овнове који се у приплоду налазе само код једног одгајивача подаци мрке се уписују у матични лист на раније описан начин у матичном листу овна. Књига припуста мора садржати податке о: одгајивачу и власнику, тетовир број овна, ХБ и ИД број (број регистра квалитетног приплодног грла), раси, датум припуста, **броју спарених грла** (уколико је харемско парење датумски период у којем се користио за приплод), тетовир број припуштене овце, одгајивач/власник припуштених оваца, датум јагњења, тип јагњења (јединче, близанче, тројанче), пол јагњета, масу на рођењу и број регистра подмлатка (узима се из регистра јагњења). Као саставни део књиге припуста овна се налази и број педигреа овна (ако је ован увезен копија педигреа) и копија решења за употребу у приплоду. На основу ових података основна одгајивачка организација издаје потврду о мрци одгајивачима оваца, а уколико је вршено осемењавање, ово су саставни сегменти потврде о осемењавању.

7.7.4. Позајмица овна

Уколико долази до позајмице овнова, иста се може реализовати на следећи начин:

Потписивањем уговора о позајмици овереног од стране Основне одгајивачке организације који је достављен другој Основној одгајивачкој организацији произвођача код којег грло долази на позајмицу са наведеним периодом трајања исте, као и потписом одгајивача. Уговор о позајмици мора бити оверен од стране нотара за обе ООО. На позајмицу искључиво могу ићи грла која имају педигре и важећу дозволу. Основна одгајивачка организација произвођача где грло долази на позајмицу је дужна да на основу достављене документације обавести Регионалну одгајивачку организацију као и Главну одгајивачку организацију, најкасније 14 дана од датума када је грло дошло на газдинство, са обавезно наведеним периодом припуста у току позајмице. Регионална одгајивачка организација је дужна да изврши проверу на газдинству где је грло дошло на позајмицу и о томе сачини записник. У записнику се налази списак грла наведених за парење у периоду трајања уговора. Приликом сачињавања записника произвођач је дужан да на увид достави уверење о здравственом стању и оверу транспорта уколико је грло дошло са терена друге општине као и потврду о праћењу кретања животиња. Уколико грло долази са територије исте општине потребно је доставити потврду о праћењу кретања животиња. По завршетку позајмице произвођач је дужан да достави Основној одгајивачкој организацији копију здравственог уверења у коме се види датум када је грло напустило газдинство. Када се грла која су наведена на записнику ојагне, Основна одгајивачка организација произвођача где је грло било на позајмици доставља Основној одгајивачкој организацији власника грла резултате јагњења како би се ажурирали производни резултати грла у циљу спровођења биолошког теста.

Потомство грла са неблагоприятном пријавом промене власништва неће остварити право на упис у ГМЕ.

7.7.5. Записник са селекцијске смотре

Оквиран план смотри Регионалне одгајивачке организације су дужне да доставе најкасније до 01. јануара текуће године за текућу сточарску годину.

Регионална одгајивачка организација је дужна да једном месечно ГОО достави детаљан план смотри на својој територији за наредни месец. План смотре ГОО мора бити достављен минимум 7 дана пре почетка смотре са наглашеним датумом и временом њеног одржавања. Овај план се доставља писаним и електронским путем на е-маил адресу (prijemovcekoze@stocarstvo.edu.rs). Регионалне одгајивачке организације биће у обавези да се уписују на календар смотри који ће бити послат од стране Главне одгајивачке организације у електронском облику.

Комисија која организује селекцијску смотру је у саставу представника Регионалне одгајивачке организације (на чијем терену се смотра организује), представника Основне одгајивачке организације (на чијем терену се смотра организује), и одгајивача/власника. Представник Основне одгајивачке организације пре одржавања смотре мора обезбедити сву потребну документацију за успешно одвијање смотре. Поред Регионалне и Основне одгајивачке организације, и одгајивач/власник грла својим потписом на радном комисијском записнику потврђује да је селекцијска смотра извршена.

По завршетку свих селекцијских смотри за дату Регионалну одгајивачку организацију, најкасније до 15. октобра, Основне одгајивачке организације морају да

доставе списак закључених селекцијских смотри које су одржане до 30. септембра за текућу сточарску годину.

Регионална одгајивачка организација организује селекцијске смотре на којима се врши селекцијски преглед грла. Селекцијска смотра се врши на газдинству одгајивача (власника грла). Регионална одгајивачка организација је дужна да најкасније 14 дана пре селекцијске смотре обавести одгајивача/власника чија грла желе да обиђу и Основну одгајивачку организацију (која прати грла одгајивача/власника). Приликом селекцијске смотре врши се и преглед овнова који се намеравају користити у приплоду (ако одгајивач има таквих овнова). Основна одгајивачка организација је дужна да припреми сва потребна документа и податке за селекцијску смотру и одабир овнова, док је одгајивач дужан да припреми ветеринарско уверење о здравственом стању стада и овнова који се планирају бирати за приплод.

Записник са селекцијске смотре води се по одгајивачу и раси на одређеном региону. На записник се уписују сви овнови, овце, шиљежид који ће се користити у даљем приплоду, а старији су од 6 месеци.

Овце нулте генерације (грла непознатог порекла која припадају типу расе и оцењена су) уписују се такође на комисијски записник.

Основна одгајивачка организација предаје записник са селекцијске смотре одвојено по произвођачима. Регионалне одгајивачке организације за једну сточарску годину у штампаном и одговарајућем електронском облику достављају оверене комисијске записнике заједно са изјавом која прати предату електронску документацију, која мора бити оверена и од стране Регионалне одгајивачке организације на чијој територији рада се грла налазе.

Грла која су дошла на газдинство код произвођача након завршене селекцијске смотре је неопходно накнадно прегледати, оценити и класирати, најкасније до 30. септембра текуће године и најкасније до 15. октобра доставити допуну комисијског записника са новим грлима.

Сва грла која су дошла на газдинство одгајивача квалитетних прилодних домаћих животиња у току једне сточарске године морају бити евидентирана од стране надлежне Регионалне одгајивачке организације и наведена на комисијском записнику у складу са роковима предвиђеним Главним одгајивачким програмом.

Основна одгајивачка организација је дужна да најкасније 14 дана након одржане селекцијске смотре оверене комисијске записнике достави Главној одгајивачкој организацији. Свако кашњење са доставом документације мора бити праћено изјавом о разлозима кашњења.

Образац Комисијског записника за овце са селекцијске смотре садржи следеће податке: податке о ООО и РОО, датум одржавања смотре, расу на коју се односи, податке о грлу (тетовир, ИД број, број из ГМЕ, датум рођења, година и број регистра, телесна маса (кг), принос млека (кг), класа на оцењивању (према ГОП), пол животиње, подаци о пореклу (тетовир, ИД број, број из ГМЕ за оба родитеља), податке о власнику, информације о промени ушне маркице/ИД броја.

Образац Комисијског записника за овце са селекцијске смотре доступан је на сајту ГОО, Одгајивање оваца, Формулари.

7.7.6. Списак излучених грла

Списак излучених грла је документ у који се евидентирају сва грла из матичне евиденције која су излучена из запата. У списак излучених грла уписују се следећи подаци:

- редни број,
- тетовир, идентификациони (ИД) и матични (ХБ) број грла,
- датум рођења грла,
- датум задњег јагњења и редни број јагњења,
- датум излучења,
- разлог излучења (продато за приплод, продато као шкарт, принудно заклано, угинуло).

Списак излучених грла се предаје РОО и ГОО годишње у електронском облику на крају сточарске године.

7.8. Извештајна документација

Извештајна документација доставља се ГОО према роковима датим у ГОП и овом Упутству, а у овчарству је чине:

1. Регистар јагњења
2. Записник са селекцијске смотре
3. Списак грла на контроли продуктивности
4. Списак закључених лактација (млечне расе оваца)
5. Списак излучених грла
6. Списак спарених грла са овном
7. Извештај са одабира овнова за приплод

Календар са роковим достављања извештајне документације дат је у Прилогу 1 овог Упутства.

Накнадно достављење документације је могуће уз молбу са јасно наведеним разлозима кашњења. Молба коју подноси РОО мора бити потписана од стране надлежне РОО и ООО. ГОО је у обавези да се изјасни о статусу достављене молбе. ГОО задржава право о доношењу одлуке о прихватању или одбијању молбе након разматрања исте.

Извештајна документација под редним бројевима 1, 2, 7, доставља се у штампаној верзији ГОО. Извештајна документација под редним бројем 3,4,5 и 6 доставља се ГОО у електронској верзији.

Приликом предаје извештајне документације доставља се и попуњен образац Извештаја о предатој извештајној документацији.

Изглед и садржај обрасца Извештаја доступан је на сајту ГОО, Одгајивање оваца, Формулари.

7.9. Увођење овнова у приплод и њихово искоришћавање

7.9.1. Одабир квалитетних приплодних овнова

Квалитетни приплодни овнови се бирају за приплод комисијским прегледом на начин како је то објашњено код селекцијске смотре.

Да би се ован могао користити у приплоду одгајивач мора имати дозволу за коришћење овна, педигре или лиценцу почевши од 01.01.2015.

Период важења решења за приплод одређује Главна одгајивачка организација, а на основу података које шаље комисија након извршеног прегледа и одабира приплодњака. Период важења решења за употребу овна у приплоду не може бити дужи од пет сезона односно максимално 60 месеци. Решења престају да важе закључно са наведеним периодом.

Документа која се морају припремити комисији да би вршила одабир овнова за приплод на редовним селекцијским смотрама су следећа:

- матични лист овна
- педигре или лиценца
- потврда (уверење) да у погледу здравственог стања испуњавају услове у складу са законом којим се уређује здравствена заштита животиња.

Комисија приликом одабира овнова за приплод узима у обзир следеће податке:

- порекло
- оцена екстеријера, оцена расне припадности, производни параметри (Према препорукама ГОП-а, а до усвајања Правилника о начину вршења контроле производних способности домаћих животиња, поступку и начину оцењивања и разврставања квалитетних приплодних домаћих животиња у класе;
- уколико је грло раније већ било бирано за приплод узимају се у обзир и подаци репродукције из матичног листа;
- грло у класирању мора добити оцену I, Ia или E, односно не сме имати мању класу од просека запата у коме ће се користити за приплод.

- оцена услова држања

Основна одгајивачка организација је дужна да најкасније 14 дана од дана прегледа грла достави извештај са одабира овнова за приплод. Записник са одабира овнова за приплод мора садржати следеће податке:

- Основна и Регионална одгајивачка организација под чијом је контролом грло
- име и презиме, односно назив правног лица – власника грла
- адреса (место, улица, број), односно седиште правног лица – власника грла
- тетовир број, ХБ број (ако је грло већ било бирано за приплод) и ушна маркица
- датум прегледа грла
- раса грла
- старост грла
- класа
- потврда да у погледу здравственог стања испуњавају услове у складу са законом којим се уређује здравствена заштита животиња (прилог записнику).
- копија педигреа грла или лиценце (прилог записнику)
- копија матичног листа грла са потпуним производним подацима о грлу (прилог записнику)
- оцена услова држања и искориштавања грла
- препорука за коришћење грла.

Извештај са одабира овнова за приплод уједно представља и захтев за издавање решења за коришћење у природном припусту. Сва грла пре почетка коришћења у природном припусту морају имати дозволу за коришћење у супротном потомство ових грла неће остварити право на упис у ГМЕ. Минимална старост приликом прегледа и одабира младог овна је 10 месеци, а почетак важења дозволе је са навршених 12 месеци старости уколико испуњава све потребне услове.

Као датум почетка важења дозволе ће се узимати у обзир датум када грло напуни 1 годину старости, или датум промене власништва уколико је до њега дошло, уз услов да је грло оцењено на минимум једној селекцијској смотри.

Овнови племенитих раса се укључују у приплод са навршених 12 месеци старости. Овнови осталих раса се у приплод укључују са навршених 18 месеци старости. Грла старија од 36 месеци која немају регистровано потомство неће остварити право на упис у ГМЕ.

Сва мушка грла која се користе у природним припусту морају да имају педигре или лиценцу.

Уколико се изврши промет грла која поседују дозволу за коришћење у природном припусту иста се враћа приликом подношења захтева за промену власништва грла како би се и на самој дозволи извршила промена.

Захтев за упис мушког приплодног грла у ГМЕ подноси се по завршетку прве сезоне припуста током које мора бити прупуштен на најмање 10 оваца. У колико је грло припуштено на шиљежице потребно је у припусном списку то и нагласити. Списак спарених грла се предаје у штампаном и електронском облику заједно са захтевом за упис и попуњеним матичним листом приплодњака.

7.9.2. Одабир овнова за приплод у случају лиценцирања грла

Уколико Основна и Регионална одгајивачка организација на селекцијској смотри установе да у неком региону њеног деловања нема довољан број квалитетних приплодних овнова одређене расе, Основна одгајивачка организација подноси захтев Главној одгајивачкој организацији за увођењем одређеног броја овнова у приплод (природни припуст) који нису квалитетни приплодни овнови. У захтеву се наводи:

- Основна одгајивачка организација под чијом је контролом грло
- име и презиме, односно назив правног лица или држаоца грла
- адреса (место, улица, број), односно седиште правног лица
- тетовир број и ветеринарски број грла
- раса грла
- старост грла
- расположиви производни подаци о грлу (морају се налазити у матичном листу)
- копија матичног листа грла (прилог записнику)

Главна одгајивачка организација прегледом захтева за увођењем оваквих грла у приплод утврђује да ли је могуће обезбедити квалитетне приплодне овнове дате расе. Уколико Главна одгајивачка организација утврди да није могуће наћи довољан број квалитетних приплодних овнова дате расе одобрава лиценцирање мушких грла за које су поднети захтеви. Захтеви морају бити поднети Главној одгајивачкој организацији пре изласка представника ГОО, РОО и ООО на селекцијску смотру. Комисију за лиценцирање мушких грла за приплод сачињава дипломирани инжењер сточарства Главне одгајивачке организације, дипломирани инжењер сточарства Основне одгајивачке организације која је поднела захтев за лиценцирање грла и дипломирани инжењер сточарства Регионалне одгајивачке организације на чијем терену се грло налази. Комисија за лиценцирање је дужна да најкасније 14 дана пре лиценцирања обавести власника грла и Основну одгајивачку организацију о почетку лиценцирања. Главна одгајивачка организација на предлог ветеринара задуженог за здравствену контролу запата, може да предложи извођење додатних здравствених анализа.

Записник комисије за лиценцирање мора садржати следеће податке:

- Основна одгајивачка организација под чијом је контролом грло
- име и презиме, односно назив правног лица, власника грла
- адреса (место, улица, број), односно седиште правног лица, власника грла

- тетовир број и ветеринарски број грла
 - раса грла
 - старост грла
 - потврда да у погледу здравственог стања испуњавају услове у складу са законом којим се уређује здравствена заштита животиња (прилог записнику)
 - оцена екстеријера грла
 - оцена услова држања и искориштавања грла
 - копија матичног листа грла са расположивим производним подацима о грлу (прилог записнику)
 - препорука за коришћење грла.
- Образац извештаја са одабира и лиценцирања дат је на сајту ГОО.

Овнови који су лиценцирањем добили дозволу за приплод могу се користити искључиво за природан припуст, а њихов даљи одабир и квалитет се утврђује оствареним резултатима потомства.

7.10. Природан припуст

Природан припуст оваца је најједноставнији и најраширенији код нас. Природан припуст у матичним популацијама и стадима у којима се врши контрола продуктивности могућа је само са овновима који имају решење за коришћење у приплоду. Природним припустом један ован, ако је у доброј кондицији, може осеменити 4 овце на дан, али не сваки дан. Преинтензивно коришћење овна има за последицу ицрпљивање овна и повећан број неоплођених оваца. Најчешћи начин природног припуста у Војводини јесте харемски. Једном овну се обично додели 20 до 40 неретко и 60 оваца. Спаривање овна у харему преко 60 женских грла је нереално много, јер ован неће успети све да их оплоди. Након једног харемског циклуса који би требало да траје 30 – 36 дана, непходно је овна одморити најмање 14 дана. Ован не би требало да има више од 50 припуштених оваца током једне сезоне мрке. Уколико се ован користи у приплоду током целе године број грла у харему не би смео да пређе 30 оваца при чему после сваког харема овна треба одморити бар 14 дана.

Уколико се ради парење из руке, односно уколико је програмом парења оваца предвиђена и употреба овнова пробача који налазе овце у еструсу, не препоручује се да ован одради више од два скока на дан (један ујутру, један увече).

Уколико се ован користи услужно код више одгајивача мора имати завршен биолошки тест и мора му се водити припусни списак. Као саставни део књиге припуста овна се налази и број педигреа овна (ако је ован увезен копија педигреа) и копија решења за употребу у приплоду. На основу ових података Основна одгајивачка организација издаје потврду о мрци одгајивачима оваца.

8. Главна матична евиденција

Главна матична евиденција (централна база података) заснива се на подацима основне матичне евиденције. Води се код Главне одгајивачке организације за потребе спровођења одгајивачког програма. Главном матичном евиденцијом (ГМЕ) обухватају се основни подаци о идентитету, пореклу, производњи и приплодној вредности грла, и састоји се из главних и додатних делова.

Квалитетна приплодна грла морају да испуњавају услове које прописује Правилник о условима за увођење у приплод („Службени гласник РС“, број 94/2009),

као и услове одређене Правилником о условима за испуњавање пуног и непотпуног порекла домаћих животиња, условима за упис домаћих животиња у матичну евиденцију/регистар и о садржини и начину вођења матичне евиденције/регистра („Службени гласник РС“, број 94/2009), као и услове прописане Главним одгајивачким програмом.

Овце могу бити уписане у матичну евиденцију ако припадају квалитетним приплодним грлима, што се утврђује на основу њиховог порекла, екстеријера, производних и репродуктивних перформанси, приплодне вредности грла и/или њихових предака и сродника (када су те вредности доступне).

Главна матична евиденција (ГМЕ) састоји се из главног (*Herd Book*) и додатног дела (*Reserve Book*). Квалитетна приплодна грла приликом регистрације у главну матичну књигу добијају јединствени матични или ХБ (*Herd Book*) број и подлежу редовној контроли здравственог стања, репродуктивних и производних перформанси, а сви подаци се уредно и ажурно воде у матичној евиденцији.

За упис у главни део ГМЕ женска квалитетна приплодна грла (плоткиње) оваца треба да испуњавају следеће услове:

- да су обележена тетовир и (ИД број) и уредно и благовремено евидентирана у матичној евиденцији (Регистар јагњади);
- под редовном контролом продуктивности;
- имају пуно порекло за најмање две претходне генерације предака, односно позната оба родитеља (уписана у главни и/или додатни део ГМЕ) и родитеље родитеља (деде уписане у ГМЕ) и уписују се у А, Б или Ц део главне матичне евиденције,
- док се плоткиње код којих није у потпуности познато порекло за две генерације предака (отац је уписан у главни део ГМЕ са пуним пореклом, а мајка евидентирана у матичној евиденцији без познатог порекла, као и мајка која не испуњава критеријуме за упис у ГМЕ), уписују у Д део главне матичне евиденције;
- да су први пут ојагњена у границама старости предвиђеним одгајивачким програмом;
- складно развијене сагласно типу и стандарду расе;
- да подлежу редовној контроли здравственог стања, репродуктивних и производних перформанси;
- да је благовремено поднет захтев за упис у ГМЕ од стране Основне одгајивачке организације у складу са терминима одређеним овим одгајивачким програмом (накнадан упис није могућ).

Грла која не задовољавају услове за упис у главни део главне матичне евиденције могу се уписати у додатни део (Д део) главне матичне евиденције, а њихово потомство које задовољава услове за упис у ГМЕ може се уписати у Ц део главне матичне евиденције са ХБ бројем.

Женска грла која су укључена у приплод пре наведених старосних граница неће остваривати право на упис у ГМЕ уколико основним одгајивачким програмом није дефинисано другачије (система држања, телесна развијеност, интензивност), а овај одгајивачки програм прихваћено од стране ГОО.

Мушка квалитетна приплодна грла (приплодњаци) онови треба да потичу од родитеља са производним резултатима бољим од просека стада у којем ће се користити

за приплод, а која су испитивањем производних способности дала позитивне резултате, као и мушка приплодна грла која потичу од испитаних родитеља са позитивним резултатима испитивања, а налазе се у поступку испитивања и уписана су у главну матичну евиденцију.

У главни део главне матичне евиденције могу се уписати грла која испуњавају следеће услове:

- да су обележена тетовир и (ИД број) и уредно и благовремено евидентирана у матичној евиденцији (Регистар јагњади) ;
- складно развијена сагласно типу и стандарду расе;
- оцењена и класирана на селекцијским смотрама;
- под редовном контролом продуктивности;
- да подлежу редовној контроли здравственог стања, репродуктивних и производних перформанси;
- да је отац грла уписан у минимум Б, а мајка у минимум Ц део ГМЕ;
- да је благовремено поднет захтев за упис у ГМЕ од стране основне одгајивачке организације и максималне старост приликом уписа у ГМЕ је 3 године.

Главна матична евиденција (ГМЕ) састоји се из главног (*Herd Book*) и додатног дела (*Reserve Book*).

Главни део главне матичне евиденције састоји се из А, Б и Ц дела.

Табела 3. Услови за упис у главну матичну књигу – главни део А

ГЛ АВ НА М АТ ИЧ НА ЕВ ИД ЕН ЦИ ЈА		♂	♀
	А ДЕО	- уписано у регистар јагњења - прописно обележено - има педигре - има дозволу за коришћење овна у приплоду - завршен или започет биолошки тест са позитивним резултатима - минимална I класа на задњој селекцијској смотри - доступни подаци мајчине или бабине лактације (за млечне расе оваца) - оца уписаног у А део ГМЕ - Мајку уписану у А или Б део ГМЕ -	- прописно обележено- уписано у регистар јагњења - оца уписаног у А, а мајку у А или Б део ГМЕ - минимална I класа на задњој селекцијској смотри - коефицијент имбридинга $>3,125$ - Старост: - минималну старост приликом првог припуста за товне расе од 8 месеци - минималну старост приликом првог присуства за расе комбинованих производних особина 10 месеци - минималну старост приликом првог присуства за плодне расе од 7 месеци - максималну старост приликом првог припуста за грла товних раса 19 месеци - максималну старост приликом првог припуста за грла комбинованих раса 19 месеци - максималну старост приликом првог припуста за грла плодних раса 15 месеци - ако нема завршену ни једну лактацију, доступни резултати мајчине или бабине лактације (за млечне расе оваца)

Табела 4. Препоруке минималне плодности (%) на основу којих се врши упис у одговарајући део ГМЕ

Раса	ДЕО ГМЕ			
	А	Б	Ц	Д
виртемберг	160	140	130	120
ил де франс	160	150	140	130
сафолк	180	170	150	130
бергамо	150	130	120	110
тексел	180	170	150	130
шароле	180	170	150	130
немачки меснати мерино	180	170	150	130
влашићка праменка	150	130	120	110
британска млечна овца	190	170	150	130
романовска	220	200	160	140

Табела 5. Услови за упис у главну матичну књигу – главни део Б

ГЛАВ НА МАТИ ЧНА ЕВИД ЕНЦИ ЈА	Б ДЕО	♂	♀
		- уписано у регистар јагњења - прописно обележено - има педигре - има дозволу за коришћење овна у приплоду - завршен или започет биолошки тест са позитивним резултатима - минимална I класа на задњој селекцијској смотри - доступни подаци мајчине или бабине лактације (за млечне расе оваца) - оца уписаног у А или Б део ГМЕ - Мајку уписану у Б или Ц део ГМЕ	- пуно порекло, - прописно обележено и уписано у регистар - оца уписан у А, а мајку у Б или Ц део ГМЕ - - минимум I класа на задњој селекцијској смотри - коефицијент инбридинга мањи од >3,125 - минималну старост приликом првог присуства за товне расе од 8 месеци - минималну старост приликом првог присуства за расе комбинованих производних особина 10 месеци - минималну старост приликом првог присуства за плодне расе од 7 месеци - максимална старост приликом првог припуста за грла товних раса 19 месеци - максимална старост приликом првог припуста за грла комбинованих раса 19 месеци - максимална старост приликом првог припуста за грла плодних раса 15 месеци - ако нема завршену ни једну лактацију доступни резултати мајчине или бабине лактације (за млечне расе оваца)

Табела 6. Услови за упис у главну матичну књигу – главни део Ц

ГЛАВ НА МАТИ ЧНА ЕВИД ЕНЦИ ЈА		♂	♀
	Ц ДЕО		- пуно порекло, - прописно обележено и уписано у регистар - отац уписан у А или Б, а мајку у Ц или Д део ГМЕ - - минимум I класа на задњој селекцијској смотри - коефицијент инбридинга мањи од >3,125 - минималну старост приликом првог присуства за товне расе од 8 месеци - минималну старост приликом првог присуства за расе комбинованих производних особина 10 месеци - минималну старост приликом првог присуства за плодне расе од 7 месеци - максимална старост приликом првог припуста за грла товних раса 19 месеци - максимална старост приликом првог припуста за грла комбинованих раса 19 месеци - максимална старост приликом првог припуста за грла плодних раса 15 месеци - ако нема завршену ни једну лактацију доступни резултати мајчине или бабине лактације (за млечне расе оваца)

Табела 7. Услови за упис у главну матичну књигу – главни део Д

ГЛАВ НА МАТИ ЧНА ЕВИД ЕНЦИЈ А (ДОДА ТНИ ДЕО)		♂	♀
	Д ДЕО	- само за расе за које нема довољан број приплодњака, - грла се бирају из контролисане популације - лиценцирање	- непотпуно порекло, - прописно обележено и уписано у регистар - оца уписаног у А или Б део ГМЕ, а мајку непознатог порекла под редовном контролом продуктивности - - минимум II класа на задњој селекцијској смотри - коефицијент инбридинга мањи од >3,125 - ако не остварује критеријуме прописане за упис у А, Б или Ц део

***Сва грла подлежу редовној контроли здравственог стања, репродуктивних и производних перформанси.**

НАПОМЕНА :

Упис У ГМЕ је омогућен грлима оних раса чија величина популације изразито мала, са коефицијентом сродства мањим од 6,25. Ово се односи на све расе обухваћене овим одгајивачким програмом за које утврђена мала популација расе која се налази под контролом. Главна одгајивачка организација на основу праћења бројности контролисане популације утврђује расе за које је наведено дозвољено.

Грла укључена у приплод мимо наведених старосних граница неће остварити право на упис у ГМЕ, а њихово потомство ће остваривати упис у Д део ГМЕ,

Да би се грла уписала у главни део главне матичне евиденцију (добила ХБ број) морају да испуњавају услове из Табела 2-3, и поднет захтев оверен од стране Основне и Регионалне одгајивачке организације након првог партуса.

Захтеви за упис грла у ГМЕ подnose се квартално, за грла ојагњена први пут у периоду датог квартала.

Захтев за упис грла у ГМЕ шаље се у штампаној и електронској форми оверен од стране Основне и Регионалне Одгајивачке Организације. Захтеви за упис грла у ГМЕ се подnose у штампаном (и у одговарајућем електронском формату) четири пута годишње и шаљу Главној одгајивачкој организацији и то за грла која су се јагњила у периоду од 01.10 - 31.12 до 01.03., за период 01.01. – 31.03. до 01.06, за период 01.04. – 30.06. до 01.09 и период 01.07. – 30.09 до 01.12 текуће године. На основу захтева издаје се Потврда о упису грла у главну матичну евиденцију.

Напомена:

Сва грла са захтева која не испуњавају услове за упис у ГМЕ биће одбијена са наведеним разлозима одбијања.

Напомена:

Грла узгајана у сродству већем од дефинисаног овим одгајивачким програмом неће моћи да остваре право на упис у главну матичну евиденцију и сврстају се у квалитетна приплодна грла, осим ако то није плански спроведено према основном одгајивачком програму а у сагласности са препорукама Главне одгајивачке организације.

8.1. Услови за добијање педигреа

Право на добијање Педигреа имају:

- млада женска грла која су приликом оцене подмлатка добила I класу, и чији је отац уписан у А или Б део главне матичне евиденције, са издатим важећим решењем за коришћење овнова у приплоду а мајка уписану у А, Б или Ц део ГМЕ.

- млада мушка грла која су приликом оцене подмлатка добила I класу, и чији је отац уписан у А или Б део главне матичне евиденције, са издатим важећим решењем за коришћење овнова у приплоду а мајка уписана у А, Б или Ц део ГМЕ и имају Редовну контролу продуктивности (редовно присуство на селекцијским смотрама).

- грла која су уписана у А, Б или Ц део ГМЕ.

На основу захтева поднетог од стране основне одгајивачке организације, Главна одгајивачка организација издаје одговарајући зоотехнички документ (педигре) у којем је наведено у ком делу ГМЕ је грло уписано (А, Б или Ц).

8.2. Услови за добијање Уверења о пореклу

Право на добијање Уверења о пореклу имају:

- грла која не остварују права на добијање педигреа, а која су уписана у регистар као и грла уписана у додатни (Д) део ГМЕ.

НАПОМЕНА: Рок за предају захтева за израду Зоотехничких докумената од стране Основних одгајивачких организација је 60 дана од дана промета животиње.

Накнадно достављена документација је могућа уз молбу са јасно наведеним разлозима кашњења. Молба мора бити потписана од стране одгајивача, надлежне ООО и оверена од стране нотара. ГОО задржава право о доношењу одлуке о прихватању или одбијању молбе након разматрања исте. Доказ о датуму прометовања животиња је фотокопија уверења о здравственом стању животиње које издаје надлежна ветеринарска станица (овај доказ обезбеђује произвођач и предаје копију Основној одгајивачкој организацији на увид).

Сервис педигре се издаје за сјагњена женска грла која су предмет промета. Да би потомство ових грла остварило право на упис у регистар, приликом промета мора да се достави оверен списак спарених грла са назначеним периодом у којем је био припуштен ован на групу оваца са наведеним тетовир и ИД бројевима плоткиња. Списак спарених грла мора бити достављен уз захтев.

Сваки поднети захтев мора бити потписан од стране одгајивача/власника животиње за сваку животињу која је предмет продаје. За тачност података наведених у захтеву, а који се односе на датум рођења, порођајну масу и порекло (оца и мајку) одговара одгајивач и Основна одгајивачка организација. Пропратна документација која је неопходна уз захтев за израду Зоотехничког документа је: матични лист, оригиналан зоотехнички документ (уколико грло има већ издат), транспортни пасош, потврда о праћењу кретања грла. Уколико је оригиналан зоотехнички документ предат некој од државних институција, одгајивач је дужан да достави доказ да је исти предао наведеној институцији. У случају губитка оригиналног зоотехничког документа Основна одгајивачка организација подноси редован захтев ГОО за израду новог документа уз молбу са разлозима губитка документа, оверену од стране нотара.

На основу података у главној матичној евиденцији, Главна одгајивачка организација, на захтев Основне одгајивачке организације издаје одговарајући зоотехнички документ (педигре или уверење)

НАПОМЕНА: Захтев подноси искључиво ООО одгајивача/власника продавца грла. Продавац сме бити искључиво лице које се налази у Евиденцији одгајивача оваца. Сваки поднети захтев мора бити потписан од стране одгајивача/власника животиње за сваку животињу која је предмет продаје. За тачност података наведених у захтеву, а који се односе на датум рођења, порођајну масу и порекло по оцу и мајци одговара одгајивач и основна одгајивачка организација.

У циљу остваривања права по основу Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју ("Службени гласник РС", број 10/2013), као и на основу уредби и правилника који се у складу са овим законом односе на квалитетну приплодну стоку, уз захтев за оверу извода из главне матичне евиденције се подноси извод из главне матичне евиденције за квалитетна приплодна грла за која се подноси захтев, оверен од стране одгајивачких организација. Извод се доставља за сваког одгајивача посебно и за сваку расу.

8.3. Документација која се доставља приликом подношења захтева за оверу Извода из ГМЕ

Неопходна документација приликом подношења на оверу **Извода из главне матичне евиденције** (у даљем тексту Извод):

1) Захтев за оверу Извода из главне матичне евиденције (уредно попуњен и оверен потписом и печатом ООО);

2) Извод из главне матичне евиденције (уредно и читко попуњен са свим подацима и оверен потписом и печатом надлежне ООО) у минимално 2 примерка.

3) Списак одгајивача за које се подносе изводи са бројем грла са ХБ и РБ бројевима на изводима.

Извод се подноси за сва квалитетна приплодна грла одређеног одгајивача, али за сваког одгајивача посебно, и само једном у току трајања законски одређеног периода за подношење Захтева за подстицаје за квалитетна приплодна грла (на пример: у јулу (за сва грла у производњи) и јануару (за грла укључена у производњу – првојагњенке) у току календарске године на коју се Уредба односи. Исто тако, извод може да се за исто грло поднесе само једном за време важења одговарајуће уредбе.

Извод треба да је уредно попуњен свим подацима са обрасца, без накнадног брисања и исправљања података.

Извод из ГМЕ обавезно садржи следеће податке: број грла, податке о основној одгајивачкој организацији и податке о одгајивачу, датум подношења захтева, податке о грлу (број из ГМЕ, ИД број, тетовир, пол, раса, датум рођења, датум последњег скока/јагњења, подаци о родитељима (тетовир, број из ГМЕ).

Документ се оверава потписом и печатом одговорног лица ООО, потписом и печатом ГОО.

Изглед и садржај обрасца Извода из ГМЕ доступан је на сајту ГОО, Одгајивање оваца, Формулари.

8.4. Поступак и рокови за предају документације Главној одгајивачкој организацији

Документација која се предаје Главној одгајивачкој организацији треба да буде :

- уредно ажурирана за сваку расу посебно;
- на прописаним обрасцима;
- са читко и правилно исписаним подацима;
- у складу са прописаним захтевима оверена од стране ООО и/или РОО.

Главна одгајивачка организација, у складу са потребама и организацијом посла, може изменити рокове достављања документације о чему благовремено треба да обавести ООО и РОО. Исто тако, главна одгајивачка има право да ООО и/или РОО врати на исправку неправилно и непотпуно попуњену документацију коју је ООО и/или РОО дужна исправљену да врати ГОО у назначеном року.

Сви предвиђени обрасци на којима се води матична евиденција налазе се у електронском облику на сајту Главне одгајивачке организације. У складу са потребама, а у циљу побољшања квалитета спровођења главног одгајивачког програма, ГОО може вршити допуну или измену предвиђених образаца о чему ће благовремено обавестити ООО и РОО.

Пријем документације и рад са странкама врши се у просторијама ГОО, сваког радног дана у периоду од 10 до 13 часова.

8.5. Издавање докумената

Након пријема захтева и обраде података, главна одгајивачка организација може да изда:

1. Зоотехнички документ у складу са захтевом и главним одгајивачким програмом;
2. Службену белешку – одбијен захтев;
3. Службену белешку – одбијено грло;
4. Службену белешку – допуна предмета.

Напомена:

- Одбијен захтев ООО може поново поднети након исправке;
- За одбијено грло ООО нема право да поново поднесе захтев;
- За допуну предмета ООО има рок од 15 дана (15 радних дана) да одговори и, након овог рока, захтев може бити или поново обрађен или одбијен. Уколико ООО не одговори у предвиђеном року, захтев/грло се одбија и фактурише обрада захтева, а ООО мора да поднесе нови захтев за спорно грло/грла. Одговори достављени након периода дужег од 15 дана неће бити уважени и ООО мора да поднесе нови захтев.

8.6. Чување документације

Главна одгајивачка организације чува извештајну документацију и главну матичну евиденцију у периоду од најмање 10 година.

Регионалне одгајивачке организације чувају извештајну документацију у периоду од најмање 10 година.

Основне одгајивачке организације чувају извештајну документацију и основну матичну евиденцију у периоду од најмање 10 година.

Уколико одгајивач пређе у другу основну одгајивачку организацију морају се чувати копије основне матичне евиденције најмање 10 година (оригинали се предају одгајивачу).

Прилог 1. Календар достављања документације ГОО

Р.б.	Врста документа	Период достављања
1.	Регистар јагњења (квартално)	
	01.10. - 31.12.	01.03.
	01.01. – 31.03.	01.06.
	01.04. – 30.06.	01.09.
	01.07. – 30.09.	01.12.
2.	Захтев за упис грла у ГМЕ (за све првојагњенке у датом периоду)	Упоредо са регистрима јагњења
3.	Припусни списак за овна	Приликом предаје регистра – списак за наредни квартал
4.	Списак закључених лактација	До 30.09.
5.	Списак грла на контроли продуктивности	До 30.09.
6.	Записник са селекцијске смотре	До 30.09.
7.	Списак излучених грла	До 30.09.
8.	Извештај са одабира овнова	15 дана након одабира
9.	Захтев за педигре/уверење о пореклу	60 дана од дана промета грла
10.	Овера извода из ГМЕ	До 20.01./до 20.07.